

Національний університет
водного господарства
та природокористування

Міністерство освіти і науки України
**Національний університет водного господарства та
природокористування**

Навчально-науковий інститут права
Кафедра спеціальних юридичних дисциплін

07-01-18

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
до практичних занять та самостійної роботи

з навчальної дисципліни

**«Процесуальні особливості розгляду справ в Європейському
суді з прав людини»**

для студентів денної форми навчання
спеціальності 8.03040101 «Правознавство»

Національний університет
водного господарства
та природокористування

Рекомендовано методичною
комісією зі спеціальності
8.03040101 «Правознавство»
«10» березня 2015 р.
протокол № 1

Рівне – 2015

Методичні вказівки до практичних занять та самостійної роботи з навчальної дисципліни «Процесуальні особливості розгляду справ в Європейському суді з прав людини» для студентів денної форми навчання напряму підготовки 8.03040101 «Правознавство» / В.І. Кафарський, В.Л. Приступлюк– Рівне: НУВГП, 2015. - 24 с.

Упорядники: д.ю.н., професор, в.о. кафедри спеціальних юридичних дисциплін Кафарський В.І., асистент кафедри міжнародного права та юридичної журналістики Приступлюк В.Л.

Відповідальний за випуск: д.ю.н., професор, в.о. кафедри спеціальних юридичних дисциплін., Кафарський В.І.

ЗМІСТ	
Передмова.....	3
1. Опис навчальної дисципліни та її структура.....	4
1.1. Тематика практичних занять.....	4
1.2. Контрольні заходи та засоби діагностики.....	6
1.3. Критерії та шкала оцінювання.....	6
2. Плани практичних занять.....	7
3. Самостійна робота студентів.....	15
4. Рекомендована література.....	17

© Кафарський В.І.,
Приступлюк В.Л., 2015
© НУВГП, 2015

Передмова Шановні студенти!

Ви приступаєте до вивчення навчальної дисципліни «Процесуальні особливості розгляду справ в Європейському суді з прав людини». Пропоновані методичні вказівки допоможуть Вам зорієнтуватись при підготовці до практичних занять, організувати самостійну роботу.

Метою навчальної дисципліни «Процесуальні особливості розгляду справ в Європейському суді з прав людини» є набуття студентами системних знань щодо функціонування європейської системи захисту прав людини та навичок використання відповідних правозахисних механізмів у своїй практичній діяльності.

Завдання дисципліни полягає у:

- вивчені та аналізі прецедентів Європейського суду з прав людини ;
- визначенні ступеня впливу рішень и рекомендацій Європейського суду з прав людини на судову систему України;
- вивчені порядку звернення громадян в Європейський суд з прав людини щодо захисту своїх порушених чи оскаржуваних прав.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

У результаті вивчення навчальної дисципліни «Процесуальні особливості розгляду справ в Європейському суді з прав людини» студент повинен:

знати: історію становлення і юрисдикцію, повноваження Європейського суду з прав людини, основні теоретико-правові, політичні та інші передумови, етапи розробки та прийняття Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, її зміст, підстави звернення до Європейського суду з прав людини та вимоги до відповідних заяв та ін.

вміти: складати заяви до Європейського суду з прав людини, аналізувати та тлумачити рішення Європейського суду з прав людини за ключовими напрямками: справи щодо захисту права на життя, права на захист від катувань, нелюдського та такого, що принижує гідність, поводження або покарання, права на свободу, права на справедливий судовий розгляд, права на повагу до приватного життя, справ щодо захисту соціально-економічних та політичних прав, застосовувати положення Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод та практику Європейського суду з прав людини у судовій системі, сфері законодавства та в адміністративній практиці.

Оцінювання рівня знань студентів по даній дисципліні проводиться після кожного практичного заняття.

Як форма проведення практичного заняття – усне опитування, письмове опитування.

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ТА ЇЇ СТРУКТУРА

1.1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань 0304 «Право»	Нормативна за вибором
	Спеціальність 8.03040101 «Право»	

Модулів – 1	Освітньо-кваліфікаційний рівень – магістр	Рік підготовки: 5-й
Змістових модулів – 1		Семестр: 11-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання –		Лекції – 22 год.
Загальна кількість годин – 108.		Практичні - 14 год.
Тижневих годин для денної форми навчання:		Лабораторні - -год.
аудиторних – 3 самостійної роботи студента – 4		Самостійна робота – 72 год. Індивідуальні - - год. Вид контролю - залік

1.2. Тематика практичних занять

№	Назва теми	К-сть годин
1	Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: загальна характеристика	1
2.	Європейський суд з прав людини: загальна характеристика	2
3.	Особливості тлумачення та застосування Конвенції Судом	1
4.	Загальна характеристика права на справедливий	2

та	судовий розгляд згідно статті 6 Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод	
5.	Справи, які пов'язані із захистом права на свободу та особисту недоторканість (стаття 5 Конвенції)	1
6.	Справи, які пов'язані із захистом права на повагу до приватного і сімейного життя (стаття 8 Конвенції)	2
7.	Справи, які пов'язані із захистом свободи думки, совісті та релігії (стаття 9 Конвенції)	1
8.	Справи, які пов'язані із захистом свободи вираження поглядів (стаття 10 Конвенції)	1
9.	Свобода зібрань та об'єднань (стаття 11 Конвенції)	1
10.	Справи, які пов'язані із захистом права на ефективний засіб юридичного захисту (стаття 13 Конвенції)	1
11.	Справи, які пов'язані із заборонаю дискримінації (стаття 14 Конвенції)	1
	Всього	14

1.3.

Контрольні заходи та засоби діагностики

Поточний контроль знань студентів з навчальної дисципліни «Процесуальні особливості розгляду справ в Європейському суді з прав людини» проводиться у формах:

- оцінювання роботи студента на лекціях;
- усного опитування на практичних заняттях, оцінки розв'язання ситуаційних завдань та участі у обговоренні проблемних питань;
- виконання поточних контрольних робіт за темами змістових модулів.

1.3. Критерії та шкала оцінювання

Основними критеріями, що характеризують рівень компетентності студента при оцінюванні результатів поточного контролю з навчальної дисципліни «Медичне право» є:

- повнота і вчасність виконання всіх видів навчальної роботи, передбачених робочою програмою навчальної дисципліни;

- глибина і характер знань навчального матеріалу за змістом навчальної дисципліни, що міститься в основних та додаткових рекомендованих літературних джерелах;

- вміння аналізувати явища, що вивчаються у їх взаємозв'язку і розвитку;

- характер відповідей на поставленні питання (чіткість, логічність, лаконічність, послідовність тощо);

- вміння застосовувати теоретичні положення під час розв'язання практичних занять;

- вміння аналізувати достовірність одержаних результатів.

Оцінювання результатів поточного контролю проводиться у розрахунку від 0 до 60 балів. Основними методами оцінювання є:

- аналіз усних відповідей;
- виконання практичних завдань.

Оцінювання виконання завдань здійснюється за такими критеріями (у % від кількості балів, виділених на завдання із заокругленими до цілого числа):

0% - завдання не виконано;

40% - завдання виконано частково, висновки не аргументовані і не конкретні, звіт підготовлено недбало;

60% - завдання виконано повністю, висновки містять окремі недоліки, судження студента не достатньо аргументовані, звіт підготовлено з незначним відхиленням від вимог;

80% - завдання виконано повністю і вчасно, проте містить окремі несуттєві недоліки несистемного характеру ;

100% - завдання виконано правильно, вчасно і без зауважень.

Шкала оцінювання: національна

Кількість набраних балів студентом	Оцінка за національною шкалою
90-100 балів	зараховано
82-89 балів	
74-81 балів	
64-73 балів	
60-63 балів	
35-59 балів	не зараховано з можливістю

0-34 балів	повторного складання не зараховано з обов'язковим повторним вивченням курсу
------------	---

2. Тематика практичних занять та контрольних запитань для самостійного опрацювання Практичне заняття № 1

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: загальна характеристика

План

1. Історичні причини та умови прийняття Конвенції. Розвиток європейського механізму захисту прав людини.
2. Вихідні засади Конвенції. Її структура та зміст.
3. Протоколи до Конвенції.
4. Місце Конвенції та практики Суду в національних правових системах України та інших держав-учасниць Конвенції.

Література [1, 2, 3, 4, 5, 6 - 9].

Контрольні питання:

1. Які етапи розвитку конвенційної системи захисту прав людини Ви знаєте?
2. Які зміни були внесені до Конвенції з прийняттям Протоколу № 14?
3. Які права людини були додані до Конвенції шляхом прийняття протоколів до неї?
4. Яка юридична природа та значення Преамбули до Конвенції?
5. Який статус має Конвенція в Україні?
6. Якими принципами визначається співвідношення Конвенції та національних правових систем?

Практичне заняття № 2

Європейський суд з прав людини: загальна характеристика

План

1. Порядок утворення, склад і внутрішня структура Суду.

2. Юрисдикція Суду.

3. Право на звернення та умови прийнятності індивідуальних заяв до розгляду в Суді.
4. Порядок і форми діяльності Суду.
5. Виконання рішень Суду. Роль Комітету Міністрів Ради Європи у контролі за виконанням рішень Суду.

Література: [1, 9, 13, 15].

Контрольні запитання:

1. Чи може громадянин України звертатися до Суду зі скаргою на порушення своїх прав органами іншої держави-члена РЄ?
2. Хто здійснює міжнародний контроль за виконаннями державами-членами РЄ рішень Суду і в яких формах?
3. Які санкції можуть бути застосовані до держави у разі невиконання нею рішень Європейського суду з прав людини?
4. Який строк передбачає законодавство України для виконання остаточного рішення Суду?
5. Який національний орган уповноважений здійснювати нагляд за виконанням рішень Суду в Україні?
6. В чому полягають особливості пілотного рішення Суду?

Практичне заняття № 3

Особливості тлумачення та застосування Конвенції Судом

План

1. Юридична природа рішень Суду.
2. Принципи та способи право інтерпретаційної діяльності Суду.
3. Герменевтичний механізм право тлумачної діяльності Суду.

Література: [1, 11, 12, 16].

Контрольні питання:

1. Які способи тлумачення найчастіше застосовує у своїй діяльності Суд? Чим це пояснити?
2. Поясніть тезу про системний характер принципів тлумачення Конвенції.
3. Чи є рішення Суду правовим прецедентом? Поясніть відповідь.

4. Що означає «автономна» інтерпретація понять у практиці Суду?
5. Які Ви знаєте автономні поняття?
6. Як впливає Преамбула Конвенції на її тлумачення та застосування Судом?

Практичне заняття №4

Загальна характеристика права на справедливий судовий розгляд згідно статті 6 Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод

План

1. Право на суд та його елементи. Поняття «суд», «права та обов'язки цивільного характеру» та «кримінальне обвинувачення» у практиці Суду.
2. Право на доступ до Суду.
3. Право на справедливий судовий розгляд в інтерпретації Суду.
4. Право на розгляд справи упродовж розумного строку та право на виконання остаточного рішення в інтерпретації Суду.
5. Презумпція невинуватості: тлумачення Судом частини 2 статті 6 Конвенції.
6. Права обвинуваченого у практиці Суду як гарантії права на суд.

Література: [1, 9, 17, 19].

Контрольні запитання:

1. Які елементи включає право на суд ст. 6 Конвенції?
2. Який зміст вкладає Суд у поняття «суд» за ст. 6 Конвенції?
3. Чи слід враховувати тривалість досудового слідства (у кримінальних справах) для встановлення «розумності» строку судового розгляду справи у розумінні ст. 6 Конвенції?
4. Чи слід враховувати тривалість виконавчого провадження (у цивільних справах) для встановлення «розумності» строку судового розгляду справи у розумінні ст. 6 Конвенції?
5. Який зміст вкладає Суд у поняття «цивільні права» у ст.6 Конвенції?
6. Який зміст вкладає Суд у розуміння поняття «кримінальне обвинувачення» у ст. 6 Конвенції?

7. Чи виправдовує, з позицій Конвенції, відсутність у держави коштів для виконання остаточного судового рішення його невиконання?
8. Який судовий розгляд справи Суд вважає «справедливим»?

Практичне заняття №5

Справи, які пов'язані із захистом права на свободу та особисту недоторканість (стаття 5 Конвенції)

План

1. Зміст і сфера дії права на свободу й особисту недоторканість у практиці Суду.
2. Вимоги до позбавлення свободи у практиці Суду.
3. Практика Суду щодо випадків правомірного позбавлення свободи, передбачених Конвенцією.
4. Гарантії права людини на свободу та особисту недоторканість.

Література: [1, 16, 18].

Контрольні запитання:

1. Чи охоплює поняття свободи у розумінні ст. 5 Конвенції і духовну (моральну) свободу? Обґрунтуйте відповідь.
2. Чи можна застосовувати поширювальне тлумачення до переліку обставин, встановленого у ч. 1 ст. 5 Конвенції?
3. Який зміст Суд вкладає у поняття «законний» та «у встановленому законом порядку» у ч. 1 ст. 5 Конвенції?
4. З урахуванням яких обставин треба оцінювати, з позицій Суду, «розумність» тривалості тримання під вартою до передання її до суду?

Практичне заняття №6

Справи, які пов'язані із захистом права на повагу до приватного і сімейного життя (стаття 8 Конвенції)

План

1. Зміст та межі права на повагу до приватного і сімейного життя.
2. Втручання у право на повагу до приватного і сімейного життя.
3. Обов'язки держави, що впливають зі статті 8 Конвенції.

4. Баланс між інтересами особи та суспільства як критерій виконання обов'язків держави.

Література: [1, 12, 13, 23, 24].

Контрольні питання:

1. Розкрийте поняття «приватне життя» у розумінні Конвенції.
2. Розкрийте поняття «сім'ї» у розумінні Конвенції.
3. Розкрийте поняття «житло» у розумінні Конвенції. Чи охоплюються цим поняттям службові приміщення?
4. Від чого залежить вибір органами держави засобів забезпечення дотримання ст. 8 Конвенції у сфері взаємин людей?
5. Чи підпадає під захист приватного життя у розумінні ст. 8 Конвенції юридичне визначення сексуального перетворення зацікавленої особи (транссексуала)?
6. Чи входять до понять «приватне життя» та «кореспонденція» у розумінні ст. 8 Конвенції телефонні розмови?
7. Чи підпадає під захист приватного життя у розумінні ст. 8 Конвенції спосіб життя національної меншини?
8. Які умови правомірності (у сенсі Конвенції) прослуховування телефонних розмов виокремив Суд?

Практичне заняття №7

Справи, які пов'язані із захистом свободи думки, совісті та релігії (стаття 9 Конвенції)

План

1. Зміст свободи віросповідання у практиці Суду.
2. Поняття «свобода думки, совісті та релігії», «абсолютна свобода переконань».
3. Втручання у свободу віросповідання. Критерії відповідності такого втручання Конвенції.

Література: [1, 19, 20, 25, 26].

Контрольні питання:

2. Чи входить до поняття свободи віросповідання у розумінні ст.9 Конвенції свобода змінювати релігію чи переконання? Поясніть відповідь.

3. Чи може церковний або релігійний орган здійснювати від імені віруючих права, передбачені ст. 9 Конвенції? Поясніть відповідь.
4. Чи захищає ст. 9 Конвенції ритуальний забій худоби? Поясніть відповідь.
5. Чи може держава обмежити права, передбачені ст. 9 Конвенції, стосовно осіб, які перебувають на військовій службі? Поясніть відповідь.

Практичне заняття №8

Справи, які пов'язані із захистом свободи вираження поглядів (стаття 10 Конвенції)

План

1. Зміст свободи вираження поглядів.
2. Сфера дії свободи вираження поглядів.
3. Розмежування тверджень про факти і оцінних суджень у практиці Суду.
4. Втручання у свободу вираження, критерії відповідності такого втручання Конвенції.

Література: [1, 20, 27, 28].

Контрольні питання:

1. Хто в демократичному суспільстві виконує роль «вартових псів», з погляду Суду, і чому?
2. Які основоположні принципи розуміння свободи вираження Суд установив у своїй практиці тлумачення ст. 10 Конвенції?
3. Чи підлягають перевірці, з погляду Суду, оцінні твердження про факти на їх відповідність дійсності? Поясніть відповідь.
4. Як розуміє Суд «необхідність» втручання у свободу вираження?
5. Чи є однаковими «межі допустимої критики» політиків, членів уряду та пересічних членів суспільства з огляду на практику застосування ст. 10 Конвенції? Поясніть відповідь.

Практичне заняття №9

Свобода зібрань та об'єднань (стаття 11 Конвенції)

План

1. Зміст права на свободу мирних зібрань. Позитивні обов'язки держави щодо забезпечення цього права.
2. Зміст права на свободу об'єднань.
3. Сфера дії права на свободу об'єднань.
4. Втручання держави у право на свободу об'єднань. Критерії відповідності такого втручання Конвенції.
5. Зміст права на створення профспілок та на участь у них.

Література: [1, 21, 29].

Контрольні питання:

1. Які обов'язки держави випливають з права людини на свободу мирних зібрань?
2. Чи закріплює ст. 11 Конвенції так зване негативне право об'єднання (ніхто не може бути примушений до вступу в об'єднання)? Поясніть відповідь.
3. Чи можна розглядати об'єднання публічного права як об'єднання у розумінні ст. 11 Конвенції? Поясніть відповідь.
4. Чи можна розглядати об'єднання приватного права як об'єднання у розумінні ст. 11 Конвенції? Поясніть відповідь.
5. Чи входить право на створення юридичної особи до права на свободу об'єднання у розумінні Конвенції? Відповідь поясніть.

Практичне заняття №10

Справи, які пов'язані із захистом права на ефективний засіб юридичного захисту (стаття 13 Конвенції)

План

1. Зміст права на ефективний засіб юридичного захисту. Критерії «ефективності» такого засобу.
2. Сфера застосування права на ефективний засіб юридичного захисту.
3. Співвідношення статті 13 з іншими статтями Конвенції.

Література: [1, 2, 30, 31].

Контрольні питання:

1. Чи може сукупність засобів захисту, наданих внутрішнім правом, виконати вимоги ст. 13 Конвенції, якщо жоден з них сам по собі не відповідає цим вимогам? Поясніть відповідь.
2. Що означає «ефективність» засобу захисту з позиції Суду?
3. В якому випадку ч. 1 ст. 6 Конвенції виступає «спеціальним законом» щодо ст. 13, гарантії якої поглинаються ст. 6 Конвенції?
4. Чи залежить ефективність засобу правового захисту з погляду на ст. 13 Конвенції від обґрунтованого очікування заявником сприятливого для себе результату? Поясніть відповідь.
5. Як співвідноситься ст. 13 Конвенції та ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції?
6. У яких випадках ст. 13 забезпечує деякі вимоги ч. 1 ст. 6 Конвенції?

Практичне заняття №11

Справи, які пов'язані із заборобою дискримінації

(стаття 14 Конвенції)

План

1. Зміст заборони дискримінації. Несамостійний характер права на недискримінацію, передбаченого статтею 14 Конвенції.
2. Поняття та мотиви дискримінації. Ситуації дискримінації, які можна і не можна порівнювати.
3. Позитивні обов'язки держави із забезпечення права на недискримінацію та «дискримінація навпаки» («позитивна дискримінація»).

Література: [1, 9, 17, 22].

Контрольні питання:

1. Яким критерієм керується Суд, аби встановити, чи мала місце дискримінація?
2. Які ситуації стосовно дискримінації можна порівнювати, з погляду Суду?
3. Чому ст. 14 Конвенції має несамостійний характер?
4. Що таке «дискримінація навпаки»?
5. Що таке «позитивна дискримінація»?

3. Індивідуальне навчально-дослідне завдання

Індивідуальне навчально-дослідне завдання передбачає пошук та опрацювання рекомендованої літератури та підготовку рефератів, спрямованих на розвиток самостійності та ініціативності.

Номер завдання визначається за порядковим номером списку в академічному журналі.

Теми рефератів

1. Ізмірська, Інтерлакенська, Брайтонська декларації та їхня імплементація.
2. Застереження до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та її тлумачення. Проблема застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у відносинах між приватними особами.
3. Імплементация Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод в національну юридичну практику України.
4. Юрисдикція Європейського суду з прав людини: *ratione personae*, *ratione materiae*, *ratione temporis*, *ratione loci*.
5. Право на звернення до Європейського суду з прав людини: суб'єкти, підстави. Концепція потерпілого за ст. 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.
6. Особливості оформлення заяв до Європейського суду з прав людини та ведення переписки з цим Судом.
7. Критерії прийнятності індивідуальних заяв.
8. Компетентність функціональних підрозділів Європейського суду з прав людини.
9. Особливості процедури розгляду індивідуальних заяв Європейським судом з прав людини. Процедури мирного врегулювання та винесення пілотного рішення.
10. Порядок набрання чинності рішеннями Європейського суду з прав людини та особливості їх виконання в Україні. Заходи (загальні, спеціальні) з виконання рішень Європейського суду з прав людини.

11. Контроль Комітету Міністрів Ради Європи за виконанням рішень Європейського суду з прав людини.
12. Принцип справедливого судового розгляду: загальна характеристика.
13. Принцип публічного судового розгляду справи: загальна характеристика.
14. Принципи незалежності та безсторонності суду: загальна характеристика.
15. Принцип розумності строку розгляду справи: загальна характеристика.
16. Презумпція невинуватості (ч. 2 ст. 6 Конвенції) та принцип *nulla poena sine lege* (ст. 7 Конвенції) у рішеннях Європейського суду з прав людини. Відсутність зворотної дії кримінальних законів.
17. Права обвинуваченого (ч. 3 ст. 6 Конвенції) як гарантії права на суд у рішеннях Європейського суду з прав людини.
18. Принцип *non bis in idem* і права на оскарження у кримінальних справах та на відшкодування у разі незаконного засудження (ст. 2-4 Протоколу № 7): загальна характеристика.
19. Право на ефективний засіб юридичного захисту у рішеннях Європейського суду з прав людини (ст. 13 Конвенції): загальна характеристика.
20. Співвідношення права на ефективний засіб юридичного захисту та права на справедливий судовий розгляд.
21. Право на інформацію за п. 2 ст. 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.
22. Обмеження часу затримання та арешту за п. 3 ст. 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Зміст понять «негайно» та «розумний строк».
23. Процедура *habeas corpus* за п. 4 ст. 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.
24. Право на відшкодування у разі, якщо особа потерпіла від затримання, арешту (п. 5 ст. 5 Конвенції), а також у разі незаконного засудження (ст. 4 Протоколу № 7). Зв'язок п. 5 ст. 5 зі ст. 41 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

25. Свобода пересування, заборона вислання та її процедурні гарантії (ст. 2-4 Протоколу № 4, ст. 1 Протоколу № 7). Зв'язок цих гарантії з підпунктом «f» п. 1 ст. 5 і ст. 3 Конвенції.
26. Підстави для втручання держави у здійснення прав на повагу до приватного та сімейного життя, житла, кореспонденції та телефонних розмов. Критерії допустимості (правомірності) такого втручання.
27. Обов'язки держави, що впливають зі змісту ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.
28. Поняття «свобода художнього вираження», «академічна свобода», «свобода політичної дискусії» в інтерпретаціях Європейського суду з прав людини. Розмежування суджень про факти й оціночних суджень у рішеннях Європейського суду з прав людини. Доктрина «вартового пса демократії».
29. Зміст і обсяг свободи вираження поглядів у рішеннях Європейського суду з прав людини.
30. Сфера дії свободи вираження поглядів. Підстави для втручання держави та критерії допустимості (правомірності) такого втручання держави у здійснення цієї свободи.
31. Поняття «свобода мирних зібрань» і «свобода об'єднання» в інтерпретаціях Європейського суду з прав людини.
32. Зміст і обсяг свободи зібрань та об'єднання у рішеннях Європейського суду з прав людини.
33. Право на ефективний засіб юридичного захисту у рішеннях Європейського суду з прав людини (ст. 13 Конвенції): загальна характеристика.
34. Співвідношення права на ефективний засіб юридичного захисту та права на справедливий судовий розгляд.

4. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

4.1. Базова

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р., з поправками, внесеними відповідно до положень Протоколів № 11 та № 14 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/888FC791-E2C0-4096-AF5E-D843F09C0E24 /0/UKR_CONV.pdf

2. Перший протокол від 20 березня 1952 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/888FC791-E2C0-4096-AF5E-D843F09C0E24/0/UKR_CONV.pdf
3. Протокол № 2 від 6 травня 1963 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/888FC791-E2C0-4096-AF5E-D843F09C0E24/0/UKR_CONV.pdf
4. Протокол № 4 від 16 вересня 1963 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/888FC791-E2C0-4096-AF5E-D843F09C0E24/0/UKR_CONV.pdf
5. Протокол № 6 від 28 квітня 1983 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/888FC791-E2C0-4096-AF5E-D843F09C0E24/0/UKR_CONV.pdf
6. Протокол № 9 від 6 листопада 1990 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/888FC791-E2C0-4096-AF5E-D843F09C0E24/0/UKR_CONV.pdf
7. Протокол № 12 від 4 листопада 2000 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/888FC791-E2C0-4096-AF5E-D843F09C0E24/0/UKR_CONV.pdf
8. Протокол № 13 від 3 травня 2001 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/888FC791-E2C0-4096-AF5E-D843F09C0E24/0/UKR_CONV.pdf
9. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 року з наступними змінами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>
10. Бущенко А. П. Застосування статей 3 та 5 Європейської конвенції з прав людини в національній судовій практиці / Харківська правозахисна група. — Х. : Права людини, 2007. — с. 215

11. Вибрані рішення Європейського Суду з прав людини (1993-2002рр.) / Праці Львівської лабораторії прав людини і громадянина. Серія II. Коментарі прав і законодавства. Вип.. 3.-Харків: "Консум". - 2003. - 464с.
12. Вибрані рішення Європейського Суду з прав людини (1993-2002рр.) / Праці Львівської лабораторії прав людини і громадянина. Серія II. Коментарі прав і законодавства. Вип.. 3.-Харків: "Консум". - 2003. - с.464
13. Європейська конвенція з прав людини: основні положення, практика застосування, український контекст / Спілка адвокатів України ; Рада Європи ; Міжнародний центр з юридичного захисту прав людини / [О.Л. Жуковська (уклад.і наук.ред.)]. — К. : ЗАТ "Віпол", 2004. — с.960
14. Європейський суд з прав людини: Організація, діяльність, процес [В.В. Лутковська (відп.ред.), І. Шевчук (упоряд.)]. — К. : Праксіс, 2005. — с.166
15. Регламент Європейського суду з прав людини зі змінами та доповненнями. // Європейський суд з прав людини. Судова практика / за ред. В.Г. Буткевича. – К.: Ред. журн. «Право України», 2011. – Вип. 1, ч. 1-2; Стаття 3 ЄКПЛ. Заборона катувань. – 2011. – с. 40-131
16. Дудаш Т. Юридична природа рішень Європейського суду з прав людини (загальнотеоретичний аспект) / Т. Дудаш // Право України. – 2010. - № 2. – с. 173-179
17. МакБрайд Дж. Принципи, що визначають тлумачення та застосування Європейської Конвенції з прав людини / Дж. МакБрайд // Європейська конвенція з прав людини: основні положення, практика застосування, український контекст / за ред. О.Л. Жуковської. – К.: ВІПОЛ, 2004. – с. 761-781
18. Бущенко А.П. Стаття 5 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Систематизований дайджест рішень Європейського суду з прав людини / Харківська правозахисна

група; Художн. – оформлювач Б.Є. Захаров – Харків: Права людини, 2008. – с. 432

19. Де Сальвіа М. Європейська конвенція по правам человека / М. Де Сальвіа. – СПб.: Юрид. Центр Пресс, 2004. – с. 194-222

20. Грозев Й. Поняття свободи віросповідання за статтею 9 Європейської конвенції з прав людини / Й. Грозев // Європейська конвенція з прав людини: основні положення, практика застосування, український контекст / за ред. О.Л. Жуковської. – К.: ВПОЛ, 2004. – с. 427-444

21. Буроменський М. Право на свободу асоціації та на проведення мирних зборів / М. Буроменський // Європейська конвенція з прав людини: основні положення, практика застосування, український контекст / за ред. О.Л. Жуковської. – К.: ВПОЛ, 2004. – с. 621-626

22. Неделек Б. Стаття 14 Європейської конвенції про захист прав людини та основних свобод / Б. Неделек // Європейська конвенція з прав людини: основні положення, практика застосування, український контекст / за ред. О.Л. Жуковської. – К.: ВПОЛ, 2004. – с. 631-652.

23. Комментарий к Конвенции о защите прав человека и основных свобод и практике ее применения / Алексеева Л.Б., Водолагин С.В., Гаджиев Г.А., Кудрявцев Ю.В., и др.; Под общ. ред. д.ю.н., проф. В.А. Туманова и д.ю.н., проф. Л.М. Энтина. – М.: Норма, 2002. – 336 с.

24. Лукьянцев Г.Е. Европейские стандарты в области прав человека: теория и практика функционирования Европейской Конвенции о защите прав человека и основных свобод / Лукьянцев Г.Е.; Редкол.: Даниэль А.Ю., Еремина Л.С., Жемкова Е.Б., Касаткина Т.И., Кораллов М.М., Охотин Н.Г., Рачинский Я.З., Рогинский А.Б. – М.: Звенья, 2000. – 279 с.

25. Гом'єн Д. Короткий путівник Європейською конвенцією з прав людини / Донна Гом'єн; пер. Сергій Ткачук. — 3-є вид. — К. : Фенікс, 2006. — 192с.

26. Дженніс М., Кей Р., Бредлі Е. Європейське право у галузі прав людини: Джерела і практика застосування / М. Дженніс, Р. Кей, Е. Бредлі. – К.: АртЕк, 1997. – 583с.

27. Маковой М., Чефранова Е.А. Европейская конвенция о защите прав человека и основных свобод. Статья 10 Конвенции: Право на свободу выражения своего мнения. Прецеденты и комментарии / М. Маковой, Е.А. Чефранова. – М., 2001. – 166 с.

28. Комментарий к Конвенции о защите прав человека и основных свобод и практике ее применения / Алексева Л.Б., Водолагин С.В., Гаджиев Г.А., Кудрявцев Ю.В., и др.; Под общ. ред. Д.

29. Комментарий к Конвенции о защите прав человека и основных свобод и практике ее применения / Алексева Л.Б., Водолагин С.В., Гаджиев Г.А., Кудрявцев Ю.В., и др.; Под общ. ред. д.ю.н., проф. В.А. Туманова и д.ю.н., проф. Л.М. Энтина. – М.: Норма, 2002. – 336 с.

30. Пашук Т.І. Право людини на ефективний державний захист її прав та свобод / Т.І. Пашук // Праці Львівської лабораторії прав людини і громадянина НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування АПрН України. – Вип. 15. – Львів, Край, 2007. – 220 с.

31. Європейська конвенція з прав людини : основні положення, практика застосування, український контекст / ред. О.Л. Жуковська ; Спілка адвокатів України, Рада Європи, Міжнародний центр з юрид. захисту прав людини. — К.: ВІПОЛ, 2004. — 960 с.

4.2. Допоміжна

32. Абашидзе А.Х. Право Совета Европы. Конвенция о защите прав человека и основных свобод: учеб. пособие / А.Х. Абашидзе, Е.С. Алисиевич. – М.: Междунар. отношения, 2007. – с. 33-61

33. Биштыга А. Европейский суд по правам человека / А. Биштыга; науч. ред. А.Е. Вашкевич; пер. с пол. Е.Г. Генделя. – Минск: Тесей, 2000. – с. 10-30

- 34.Брайтонська декларація від 19-20 квітня 2012 року // Право України. – 2012. - № 7. – с. 318-328.
- 35.Глумачення та застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод Європейським судом з прав людини та судами України: навч. посібник / М. Мазур, С. Тагієв, А. Беніцький, В. Костицький. – Луганськ, 2006. – с. 12-39
- 36.Туманов В.А. Европейский суд по правам человека. Очерк организации и деятельности / В.А. Туманов. – М.: Норма, 2001. – с. 1-15
- 37.Белоусов Ю. Л., Блага А. Б., Житний О. О., Захаров Є. Ю., Кобзін Д. О., Мармазов В. Є. Застосування Європейської конвенції з прав людини та практики суду в діяльності органів внутрішніх справ України / [Ю. Л. Белоусов, А. Б. Блага, О. О. Житний, Є. Ю.Захаров, Д. О. Кобзін, В. Є. Мармазов]. — К. : Цифра, с. 2008. — 324
- 38.Бущенко А. П. Стаття 3 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод: систематизований дайджест рішень Європейського суду з прав людини / А. П. Бущенко — Х. : Права людини, 2009. — с. 412
- 39.Вибрані справи Європейського суду з прав людини: Стаття 10 Європейської конвенції з прав людини / [Ю. Зайцев (уклад.), О. Павліченко (уклад.)]. — К. : Фенікс, 2004. — с. 93
- 40.Паліюк В. Практика застосування судами України конвенції про захист прав людини та основних свобод / В. Паліюк // Юстиніан – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=248>
- 41.Фурса С. Я., Фурса Є. І. Науково-практичний коментар до Закону України "Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини". / Фурса С. Я., Фурса Є. І. — К. : Видавець Фурса С.Я., 2007. — с. 52

42. Практика Європейського суду з прав людини. Рішення. Коментарі. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eurocourt.org.ua/>
43. Шевчук С. Судовий захист прав людини: Практика Європейського Суду з прав людини у контексті західної правової традиції / С. Шевчук — Вид. 2-е, виправ., доп. - К. : Реферат, 2007. — с. 848
44. Шевчук С. Свобода вираження поглядів: практика Європейського Суду з прав людини у порівняльній перспективі / С. Шевчук — К. : Реферат, 2005. — с.192
45. Дженіс М., Кей Р., Бредлі Е. Європейське право у галузі прав людини: джерела і практика застосування / М. Дженіс, Р. Кей, Е. Бредлі. - Пер. з англ. - К.: Артк, 1997. - с.624
46. Вибрані рішення Європейського Суду з прав людини (1993-2002рр.)/Праці Львівської лабораторії прав людини і громадянина. Серія П. Коментарі прав і законодавства. Вип.. 3.-Харків: “Консум”. - 2003. - с.464
47. Рішення Суду щодо України по ст. 5 Конвенції – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/0/19615>
48. Рішення Суду щодо України по ст. 6 Конвенції – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/0/19618>
49. Шевчук С. Судовий захист прав людини: Практика Європейського Суду з прав людини у контексті західної правової традиції / С. Шевчук — К. : Реферат, 2006. — с. 231-349
50. Рішення Суду щодо України по ст. 9 Конвенції – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/0/19620>
51. Рішення Суду щодо України по ст. 10 Конвенції – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/0/19621>
52. Рішення Суду щодо України по ст. 11 Конвенції – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/0/19630>.